

דור שבן דוד בא בו...

[חבקוק ב ג-ד] "כי עוד תזון למועד ויפח לקח ולא יכזב אם יתמהמה חכה לו כי בא יבא לא יאחר. הנה עפלה לא נשקה נפשו בו וצדיק באמונתו יחיה".

השווה: [משלי יד ה] "עד אמונים לא יכזב ויפית כזבים עד שקר".

[מסכת מכות כד/א]

בא ישעיהו והעמידן על שש

דכתיב [יש' לג טו] "הולך צדקות ודובר מישרים מואס בבצע מעשקות נוער כפיו מתמוך בשוחד אוטם אזנו משמוע דמים ועוצם עיניו מראות ברע".

"הולך צדקות" - זה אברהם אבינו דכתיב [בר' יח יט] "כי ידעתיו למען אשר יצוה...".

ו"דובר מישרים" - זה שאינו מקניט פני חבירו ברבים.

"מואס בבצע מעשקות" - כגון ר' ישמעאל בן אלישע [רש"י].

"נוער כפיו מתמוך בשוחד" - כגון ר' ישמעאל בר' יוסי.

"אוטם אזנו משמוע דמים" - דלא שמע בזילותא דצורבא מרבנן ושתיק (אינו שומע זילזול בתלמיד חכם ושותק) כגון ר"א ברבי שמעון.

"ועוצם עיניו מראות ברע" - כדרכי חייא בר אבא

דאמר ר' חייא בר אבא

זה שאינו מסתכל בנשים בשעה שעומדות על הכביסה.

וכתיב [יש' לג טז] "הוא מרומים ישכון...".

בא מיכה והעמידן על שלש

דכתיב [מיכה ו ח] "הגיד לך אדם מה טוב ומה ה' דורש ממך כי אם עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת עם ה' אלהיך".

"עשות משפט" - זה הדין.

"אהבת חסד" - זה גמילות חסדים.

"והצנע לכת" - זה הוצאת המת והכנסת כלה.

והלא דברים קל וחומר ומה דברים שאין דרכן לעשותן בצנעא

אמרה תורה "והצנע לכת"

דברים שדרכן לעשותן בצנעא על אחת כמה וכמה.

חזר ישעיהו והעמידן על שתיים

שנאמר [יש' נו א] "כה אמר ה' שמרו משפט ועשו צדקה".

בא עמוס והעמידן על אחת

שנאמר [עמוס ה ד] "כה אמר ה' לבית ישראל דרשוני וחיו"

מתקיף לה רב נחמן בר יצחק אימא (אולי) "דרשוני" - בכל התורה כולה (הכוונה).

אלא (מתקנת הגמרה) **בא חבקוק** והעמידן על אחת

שנאמר [חבקוק ב ד] "וצדיק באמונתו יחיה".

[מסכת סנהדרין צז/ב - צח/א]

בר נחמני אמר רבי יונתן
 תיפח עצמן של מחשבי קיצין
 שהיו אומרים
 כיון שהגיע את הקץ ולא בא שוב אינו בא.

אלא חכה לו

שנאמר [חב' ב ג] "אם יתמהמה חכה לו".
 שמא תאמר אנו מחכין והוא אינו מחכה?
 תלמוד לומר [יש' ל יח] "לכן יחכה ה' לחננכם ולכן ירום לרחמכם".
 וכי מאחר שאנו מחכים והוא מחכה מי מעכב?
 מדת הדין מעכבת.
 וכי מאחר שמדת הדין מעכבת,
 אנו למה מחכין?
 לקבל שכר שנאמר [יש' ל יח] "אשרי כל חוכי לו".

<p>[מצודות דוד] "וגילו" - אז תשמחו בעת בוא רעדה על המורדים כי לא עליכם תהיה הרעדה.</p>	<p>[תה' ב יא-יב] "עבדו את ה' ביראה וגילו ברעדה". נשקו בר פן יאנף ותאבדו דרך כי יבער כמעט אפו אשרי כל חוסי בו".</p>
--	---

[אבות ד כא] הקנאה והתאוה והכבוד מוציאים את האדם מן העולם.

אמר אביי לא פחות עלמא מתלתין ושיתא צדיקי דמקבלי אפי שכינה בכל דרא
 שנאמר אשרי כל חוכי לו לו בגימטריא תלתין ושיתא הוו איני והאמר רבא דרא דקמי קודשא בריך הוא
 תמני סרי אלפי [פרסא] הואי שנאמר סביב שמנה עשר אלף לא קשיא הא דמסתכלי באיספקלריא המאירה
 הא דמסתכלי באיספקלריא שאינה מאירה ומי נפיש כולי האי והאמר חזקיה

אמר רבי ירמיה משום רבי שמעון בן יוחי
 ראיתי בני עלייה (שמהפכין הרע ומעלים אותו לקדושה) והן מועטין
 אם אלף הם אני ובני מהם
 אם מאה הם אני ובני מהם
 אם שנים הם אני ובני הם
 לא קשיא הא דעיילי בבר הא דעיילי בלא בר.

אמר רב כלו כל הקיצין ואין הדבר תלוי אלא בתשובה ומעשים טובים

ושמואל אמר דיו לאבל שיעמוד באבלו כתנאי (מחלוקת תנאים)

רבי אליעזר אומר אם ישראל עושין תשובה נגאלין ואם לאו אין נגאלין

אמר ליה רבי יהושע (חולק)

אם אין עושין תשובה (מעצמם) אין נגאלין?

אלא הקב"ה מעמיד להן מלך שגזרותיו קשות כהמן וישראל עושין תשובה ומחזירן למוטב.

תניא אידיך רבי אליעזר אומר

אם ישראל עושין תשובה - נגאלין שנאמר [יר' ג כב] "שובו בנים שובבים ארפא משובותיכם".
אמר לו רבי יהושע
והלא כבר נאמר [יש' נב ג] "חנם נמכרתם ולא בכסף תגאלו"
"חנם נמכרתם" - בעבודת כוכבים.
"ולא בכסף תגאלו" - לא בתשובה ומעשים טובים.

אמר לו רבי אליעזר לרבי יהושע

והלא כבר נאמר [מלאכי ג ז] "שובו אלי ואשובה אליכם"
אמר ליה רבי יהושע
והלא כבר נאמר [יר' ג יד] "כי אנכי בעלתי (רש"י) משמע בעל כרחכם, בלא תשובה) בכם ולקחתי אתכם אחד מעיר ושנים ממשפחה (רש"י) אברור הצדיקים ואביאם לציון, אף על פי שאין כולם חוזרין) והבאתי אתכם ציון".

אמר לו רבי אליעזר והלא כבר נאמר

[יש' ל טו] "בשובה ונחת תושעון".
אמר לו רבי יהושע לרבי אליעזר והלא כבר נאמר
[יש' מט ז] "כה אמר ה' גואל ישראל קדושו לבזה נפש למתעב גוי לעבד מושלים מלכים יראו וקמו שרים וישתחוו" [רש"י] אותן הבזויין ומתועבין בעבירות, אף על פי כן יגאלו, מלכים יראו וקמו.

אמר לו רבי אליעזר

והלא כבר נאמר [יר' ד א] "אם תשוב ישראל נאום ה' אלי תשוב".
אמר לו רבי יהושע
והלא כבר נאמר [דנ' יב ז] "ואשמע את האיש לבוש הבדים אשר ממעל למימי היאור וירם ימינו ושמאלו אל השמים וישבע בחי העולם כי למועד מועדים וחצי וככלות נפץ יד עם קדש תכלינה כל אלה...".
[רש"י] שיהיו שפלים למאד.

ושחק רבי אליעזר.

ואמר רבי אבא

אין לך קץ מגולה (גלוי) מזה
שנאמר [יח' לו ה] "ואתם הרי ישראל ענפכם תתנו ופריכם תשאו לעמי ישראל...".
[רש"י] כשתתן ארץ ישראל פריה בעין יפה אז יקרב הקץ, ואין לך קץ מגולה יותר.

רבי אלעזר אומר

אף מזה שנאמר [זכ' ח י] "כי לפני הימים ההם שכר האדם לא נהיה ושכר הבהמה איננה וליוצא ולבא אין שלום מן הצר"
מאי [זכ' ח י] "ליוצא ולבא אין שלום מן הצר"?
רב אמר
אף תלמידי חכמים שכתוב בהם שלום דכתיב [תה' קיט קסה] "שלום רב לאהבי תורתך" אין שלום מפני צר.

ושמואל אמר

עד שיהיו כל השערים (מחירים) כולן שקולין. [רש"י] שקולין - שוין שער התבואה ויין רוותיה, כדאמרן חמישית שובע גדול, לישנא אחרינא שקולין שוין, שכולן יקרין. (אין פרופורציה למחירים).

אמר רבי חנינא

אין בן דוד בא עד שתבקש דג לחולה ולא ימצא
שנאמר [יח' לב יד] "אז אשקיע מימיהם ונהרותם כשמן אוליך"
וכתב (בתריה) [שם כט כא] "ביום ההוא אצמיח קרן לבית ישראל".

אמר רבי חמא בר חנינא

אין בן דוד בא עד שתכלה מלכות הזולה מישראל [רש"י] שלא תהא להם שום שולטנות לישראל אפילו
שולטנות קלה ודלה.
שנאמר [יש' יח ה] "וכרת הזלזלים במזמרות"
וכתיב בתריה [שם ז] "בעת ההיא יובל שי לה' צבאות עם ממשך ומורט".

אמר זעירי אמר רבי חנינא

אין בן דוד בא עד שיכלו גסי הרוח מישראל
שנאמר [צפניה ג יא] "כי אז אסיר מקרבך עליזי גאותך"
וכתיב [שם יב] "והשארתי בקרבך עם עני ודל וחסו בשם ה'".

אמר רבי שמלאי משום רבי אלעזר ברבי שמעון

אין בן דוד בא עד שיכלו כל שופטים ושוטרים מישראל
שנאמר [יש' א כה] "ואשיבה ידי עליך ואצרוף כבור סיגיד..."
"ואשיבה שפטיך".

אמר עולא

אין ירושלים נפדית אלא בצדקה

שנאמר [יש' א כז] "ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה".
ועיין: [הושע י יב] "זרעו לכם לצדקה קצרו לפי חסד נירו לכם ניר ועת לדרוש את ה' עד יבוא ויורה צדק לכם".

אמר רב פפא

אי (אם) בטלי (יתבטלו) יהירי (גאותנים) בטלי (יתבטלו) אמגושי (המסיתים והמדיחים)
אי בטלי דייני (הדיינים הרשים) בטלי גזירפטי (השוטרים הגויים)
אי בטלי יהירי בטלי אמגושי
דכתיב [יש' א כה] "ואצרוף כבור סיגיד ואסירה כל בדיליך"
ואי בטלי דייני בטלי גזירפטי
דכתיב [צפניה ג טו] "הסיר ה' משפטיך פנה אויבך".

אמר רבי יוחנן

אם ראית דור שמתמעט והולך - חכה לו
שנאמר [שמואל ב כב כח] "ואת עם עני תושיע..."
[תה' יח כח] "כי אתה עם עני תושיע ועינים רמות תשפיל".

אמר רבי יוחנן

אם ראיתי דור שצרות רבות באות עליו כנהר - חכה לו
שנאמר [יש' נט יט] "כי יבוא כנהר צר ורוח ה' נוססה בו"
וסמיך ליה [שם כ] "ובא לציון גואל".

ואמר רבי יוחנן

אין בן דוד בא אלא

בדור שכולו זכאי

או כולו חייב

בדור שכולו זכאי (זכו)

דכתיב [יש' ס כא] "ועמד כולם צדיקים לעולם יירשו ארץ".

בדור שכולו חייב (לא זכו)

דכתיב [יש' נט טז] "וירא כי אין איש וישתומם כי אין מפגיע".

וכתיב [יש' מח יא] "למעני אעשה".

אמר רבי אלכסנדר רבי יהושע בן לוי

רמי (מקשה)

כתיב [יש' ס כב] "בעיתה" וכתוב "אחישנה"

זכו - אחישנה. לא זכו - בעיתה.

אמר רבי אלכסנדר רבי יהושע בן לוי

רמי כתיב [דנ' ז יג] "וארו עם ענני שמיא כבר אנש אתה"

וכתיב [זכ' ט ט] "עני ורוכב על חמור"

זכו - עם ענני שמיא [רש"י] במהירות.

לא זכו - עני ורכב על חמור [רש"י] בעצלות.

[יש' ס כא-כב] "ועמך כלם צדיקים לעולם יירשו ארץ נצר מטעי מעשה ידי להתפאר. הקטן יהיה לאלף והצעיר לגוי עצום אני ה' בעתה אחישנה".

[מצודות כא] "ועמך" - העם הנשאר בדך יהיו כולם צדיקים כי הרשעים יכלו בחבלי המשיח. "לעולם יירשו ארץ" - הם ירשו הארץ לעולם ולא יגלו עוד ממנה. "נצר מטעי" - הענף אשר נטעתי מעשה ידי הוא ויש מה להתפאר בו ר"ל העם אשר בחרתי אתפאר בו כי יהיו צדיקים ותמימים.

[רד"ק כא] "ועמך כלם צדיקים" - שיצרף אותם האל, כמו שכתוב [זכי יג ט] "וצרפתים כצרוף כסף..." והנשארים יהיו כולם צדיקים וקדושים, כמו שכתוב [יש' ד ג] "והיה כל הנשאר בציון והנותר בירושלים קדוש יאמר לו..."

[תה' לד יז] "פני ה' בעשי רע להכרית מארץ זכרם". [שם כב] "תמותת רשע רעה ושנאי צדיק יאשמו". [תה' לו ט-י] "כי מרעים יכרתון וקוי ה' המה יירשו ארץ. ועוד מעט ואין רשע והתבוננת על מקומו ואיננו". [רש"י] כי מת ואבד. [שם כב] "כי מברכיו יירשו ארץ ומקלליו יכרתו". [שם כח-כט] "וזרע רשעים נכרת. צדיקים יירשו ארץ וישכנו לעד עליה". [שם לד] "בהכרת רשעים תראה". [שם לח] "ופשעים נשמדו יחדו אחרית רשעים נכרתה".

[שם כב, כט, לד] "כי מברכיו יירשו ארץ ומקלליו יכרתו... צדיקים יירשו ארץ וישכנו לעד עליה... בהכרת רשעים תראה".

[תה' קמה כ] "שומר ה' את כל אהביו ואת כל הרשעים ישמיד".

[תה' טו ו] "גערת גוים אבדת רשע שמים מחית לעולם ועד".

[תה' קיט קנה] "רחוק מרשעים ישועה כי חקיך לא דרשו".

[תה' נט ו] "ואתה ה' אלהים צבאות אלהי ישראל הקיצה לפקד כל הגוים אל תחן כל בגדי אָנן סלה".

[משי' ב כא-כב] "כי ישרים ישכנו ארץ [רש"י] לעולם הבא. ותמימים יִתְרוּ בה [רש"י] כישרדו רשעים למהם: ורשעים מארץ יכרתו ובוגדים יסחו ממנה". [משי' י כה,ל] "כעבור סופה ואין רשע וצדיק יסוד עולם... צדיק לעולם בל ימוט ורשעים לא ישכנו ארץ". [שם יא ז] "ובאבד רשעים רנה". [משי' כח כח] "בקום רשעים יסתר אדם ובאבדם ירבו צדיקים". [משי' כט ב] "ברבות צדיקים ישמח העם ובמשל רשע יאנח עם".

[דניאל יב ז] "יתבררו ויתלבנו ויצרפו רבים והרשיעו רשעים ולא יבינו כל רשעים...".

[יש' א כח] "ושבר פשעים וחטאים יחדו ועזבי ה' יִכְלוּ". [מצודות] בלי שארית.

[יש' מח כב, נז כא] "אין שלום אמר ה' לרשעים".

[צפ' ג יג] "שארית ישראל לא יעשו עֲוֹלָה ולא ידברו כזב ולא ימצא בפיהם לשון תרמית כי המה ירעו ורבעו ואין מחריד".

[עמוס ט י-יא] "בחרב ימותו כל חטאי עמי האמרים לא תגיש ותקדים בעדינו הרעה. ביום ההוא אקים את סֶפֶת דויד הנפלת...". [יר' נכ] "בימים ההם ובעת ההיא נאם ה'... אסלח לאשר אשאר".

[יש' נה ו-ח] "דרשו ה' בהמצאו קראהו בהיותו קרוב. יעזב רשע דרכו ואיש און מחשבתיו וישב אל ה' וירחמהו ואל אלהינו כי ירבה לסלוח. כי לא מחשבותי מחשבותיכם ולא דרכיכם דרכי נאם ה'".

[מסכת סוטה מט/ב]

נערים פני זקנים ילבינו	בעקבות משיחא
זקנים יעמדו מפני קטנים	חוצפא יסגא.
בן מנוול אב	ויוקר יאמיר. הגפן תתן פריה והיין ביוקר.
בת קמה באמה	ומלכות תהפך למינות.
כלה בחמותה	ואין תוכחת.
אויבי איש אנשי ביתו	בית וועד יהיה לזנות.
פני הדור כפני הכלב	והגליל יחרב והגבלן ישום
הבן אינו מתבייש מאביו.	ואנשי הגבול יסובבו מעיר לעיר ולא יחוננו
ועל מה יש לנו להשען?	וחכמות סופרים תסרח ויראי חטא ימאסו
על אבינו שבשמים.	והאמת תהא נעדרת [יש' נט טו]

[סנהדרין צז] ... אמר ליה רב נחמן לרבי יצחק מי שמייע לך אימת אתי בר נפלי אמר ליה מאן בר נפלי אמר ליה משיח משיח בר נפלי קרית ליה אמר ליה אין דכתיב [עמוס ט יא] "ביום ההוא אקים את סוכת דוד הנופלת" אמר ליה הכי אמר רבי יוחנן **דור שבן דוד בא בו** תלמידי חכמים מתמעטים והשאר עיניהם כלות ביגון ואנחה וצרות רבות וגזרות קשות מתחדשות עד שהראשונה פקודה שניה ממהרת לבא.

תנו רבנן שבוע שבן דוד בא בו שנה ראשונה מתקיים מקרא זה [שם ד ז] "והמטרתי על עיר אחת ועל עיר אחת לא אמטיר" שניה חיצי רעב משתלחים שלישית רעב גדול ומתים אנשים ונשים וטף חסידים ואנשי מעשה ותורה משתכחת מלומדיה ברביעית שובע ואינו שובע בחמישית שובע גדול ואוכלין ושותין ושמהין ותורה חוזרת ללומדיה בששית קולות בשביעית מלחמות במוצאי שביעית בן דוד בא אמר רב יוסף הא כמה שביעית דהוה כן ולא אתא אמר אביי בששית קולות בשביעית מלחמות מי הוה ועוד כסדרן מי הוה [תהי פט נב] "אשר חרפו אויביך ה' אשר חרפו עקבות משיחך".

תניא רבי יהודה אומר **דור שבן דוד בא בו** בית הוועד יהיה לזנות והגליל יחרב והגבלן יאשם ואנשי גבול יסובבו מעיר לעיר ולא יחוננו וחכמת הסופרים תסרח ויראי חטא ימאסו ופני הדור כפני כלב והאמת נעדרת שנאמר [יש' נט טו] "ותהי האמת נעדרת" ("וסר מרע משתוללי").

מאי "ותהי האמת נעדרת"? אמרי דבי רב מלמד שנעשית עדרים עדרים והולכת לה.

מאי "וסר מרע משתוללי"? אמרי דבי רבי שילא כל מי שסר מרע משתולל על הבריות אמר רבא מריש הוה אמינא ליכא קושטא בעלמא אמר לי ההוא מרבנן ורב טבות שמיה ואמרי לה רב טביומי שמיה דאי הווי יהבי ליה כל חללי דעלמא לא הוה משני בדבוריה זימנא חדא איקלעי לההוא אתרא וקושטא שמיה ולא הווי משני בדיבוריהו ולא הוה מיית איניש מהתם בלא זימניה נסיבי איתתא מינהון והווי לי תרתין בנין מינה יומא חד הוה יתבא דביתהו וקא חייפא רישה אתאי שיבבתה טרפא אדשא סבר לאו אורח ארעא אמר לה ליתא הכא שכיבו ליה תרתין בנין אתו אינשי דאתרא לקמיה אמרו ליה מאי האי אמר להו הכי הוה מעשה אמרו ליה במטותא מינך פוק מאתריך ולא תגרי בהו מותנא בהנך אינשי.

תניא רבי נהוראי אומר **דור שבן דוד בא בו** נערים ילבינו פני זקנים וזקנים יעמדו לפני נערים ובת קמה באמה וכלה בחמותה ופני הדור כפני כלב ואין הבן מתבייש מאביו.

תניא רבי נחמיה אומר **דור שבן דוד בא בו** העזות תרבה והיוקר יעות והגפן יתן פריו והיין ביוקר ונהפכה כל המלכות למינות ואין תוכחה. [רש"י סוטה מט/ב] ואין תוכחה - **אין לך אדם שיוכל להוכיח** שכולם נכשלים בחטאות וכשמוכיחין אומר לו 'אתה כמוני'.

מסייע ליה לרבי יצחק דאמר רבי יצחק אין בן דוד בא עד שתהפך כל המלכות למינות.

אמר רבא מאי קרא כולו הפך לבן טהור הוא תנו רבנן [תהי לב לו] "כי ידין ה' עמו... כי יראה כי אזלת יד ואפס עצור ועזוב" אין בן דוד בא עד שירבו המסורות. דבר אחר עד שיתמעטו התלמידים. דבר אחר עד שתכלה פרוטה מן הכיס. דבר אחר עד שיתייאשו מן הגאולה שנאמר "ואפס עצור ועזוב" כביכול אין סומך ועוזר לישראל **כי הא דרבי זירא כי הוה משכח רבנן דמעסקי ביה אמר להו במטותא בעינא מנייכו לא תרחקה**

דתניא **שלשה באין בהיסח הדעת** אלו הן משיח מציאה ועקרב.

אמר רב קטינא שית אלפי שני הווי עלמא וחד חרוב שנאמר [יש' ב] "ונשגב ה' לבדו ביום ההוא" אביי אמר תרי חרוב שנאמר יחיינו מיומים ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו. תניא כותיה דרב קטינא כשם שהשביעית משמטת שנה אחת לשבע שנים כך העולם משמט אלף שנים לשבעת אלפים שנה שנאמר [שם] "ונשגב ה' לבדו ביום ההוא" ואומר [תהי צב א] "מזמור שיר ליום השבת" יום שכולו שבת ואומר [תהי צ ד] "כי אלף שנים בעיניך כיום אתמול כי יעבור". תנא דבי אליהו ששת אלפים שנה הווי עלמא שני אלפים תוהו שני אלפים תורה שני אלפים ימות המשיח ובעונותינו שרבו יצאו מהם מה שיצאו...

[תנא דבי אליהו רבה י ה] אמר הקב"ה לבית דוד מה אתם יושבים? אם אתם מבקשים את ימות בן דוד ואתם מבקשים לגאול את ישראל **עשו משפט וצדקה** שנאמר [ירמיה כא] "בית דוד כה אמר ה' דינו לבקר משפט והצילו גזול מיד עושק..."

[תנא דבי אליהו רבה יד יד] מכאן ואילך מה עלינו לעשות? **לשפוך רחמים ולבקש תחנונים ותפלה לפניו ולמצא פתח לפניו בדברי תורה** שהוא פתח גדול מכל הפתחים שפתח לנו ע"י עבדיו הנביאים שכן כתוב

[יואל ב יב] "וגם עתה נאם ה' שובו עמי **בכל לבבכם ובצום ובבכי ובמספד**" מה אם יתגלגלו רחמיו המרובים עלינו ויקויים עלינו מה שאמרו שפתיו [מיכה ב יג] "עלה הפורץ לפנייהם פרצו ויעברו שער ויצאו בו ויעבר מלכם לפנייהם וה' בראשם".

[תנא דבי אליהו זוטא ט ח] מכאן אמרו אפילו הגדיל אדם הרבה עבירות זו למעלה מזו ואח"כ הוא **חוזר בתשובה** אמר הקב"ה הריני עמו ברחמים ואני מקבל את תשובתו ואפילו אם עמד אדם וחרף וגדף כלפי מעלה ואח"כ חזר בתשובה אמר הקב"ה הריני עמו ברחמים והריני מוחל לו על כל עונותיו שנאמר [יחזקאל יח כג] "החפץ אחפוץ מות רשע? נאם אדני ה'. הלא בשובו מדרכיו והיה" ואומר [שם לג יא] "אמור אליהם חי אני נאם ה' אלהים אם אחפוץ במות הרשע כי אם בשוב רשע מדרכו וחייה שובו שובו מדרכים הרעים" ואומר [מלאכי ג יח] "ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע בין עובד אלהים לאשר לא עבדו". וכך אומר הקב"ה לישראל בואו והכניסו את עצמיכם בדברי תורה וראו מה שכתבתי לכם לישא את פשעיכם ולמחול את עונותיכם ולהעביר את חטאתיכם מעל פני ועכשיו לא הרביתם בדברי תורה ודברו עמי בדברי תורה כאדם המדבר עם חבירו שנאמר [הושע יד ב-ד] "שובה ישראל עד ה' אלהיך כי כשלת בעונך קחו עמכם דברים ושובו אל ה' אמרו אליו כל תשא עון וקח טוב ונשלמה פרים שפתינו אשור לא יושיענו...".

[ילקוט שמעוני מלאכי - פרק ג - רמז תקצה] אמרו ישראל בגאולה ראשונה כתיב [תהי קה כו] "שלח משה עבדו אהרן אשר בחר בו", שלח לי אף שנים כנגדם [תהי מג ג] "שלח אורך ואמתך", אמר הקב"ה הנני משלח שנאמר [מלאכי ג כג] "הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא" הרי אחד, והשני [ישו מב א] "הן עבדי אתמך בו בחירי רצתה נפשי". רבי יהודה אומר אם אין ישראל עושים תשובה אין נגאלים, ואין עושים תשובה אלא מתוך צער וטלטול ומתוך שאין להם מחיה, ואין עושים **תשובה עד שיבא אליהו** שנאמר [מלאכי ג כג] "הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא", מה כתיב אחריו [שם כד] "והשיב לב אבות על בנים".